

Trygghet, respekt och ansvar

En sammanfattning av regeringens
proposition 2005/06:38

Artikel nummer: U06.004

Fler exemplar kan beställas via e-post rk@strd.se,
tfn 08-449 89 50 eller fax 08-449 88 11.

Trygghet, respekt och ansvar

Alla barn och elever ska känna sig trygga i förskolan, skolan och vuxenutbildning. Diskriminering och alla andra former av kränkande behandling hör inte hemma i ett demokratiskt samhälle och i verksamheter som ska genomsyras av att alla människor är lika mycket värda. Alla – barn som vuxna – har rätt att bli behandlade som individer på lika villkor. Varje form av kränkande behandling mellan barn, mellan ungdomar, mellan vuxna och mellan vuxna och barn och ungdomar är i strid med de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på.

Kampen mot diskriminering och annan kränkande behandling har som ändamål att både skydda flickor och pojkar, män och kvinnor mot orättvisor och bidra till att möjligheterna och förutsättningarna till ett tryggt och gott liv för alla förbättras. Förskolan och skolan är tillsammans med skolbarnsomsorgen och kommunernas vuxenutbildning landets största mötesplatser för barn och vuxna i alla åldrar. I verksamheternas uppdrag ingår bland annat att verka för demokrati och allas lika värde i demokratisk anda. Det är därför av yttersta vikt att verksamheterna i sig är trygga och säkra samt fria från alla former av trakasserier och annan kränkande behandling för barnens och elevernas skull.

Den här lagen innebär att diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder förbjuds i förskolan, skolan och kommunernas vuxenutbildning. Lagen innebär också att barn och elever får ett lagligt skydd mot annan kränkande behandling, såsom till exempel mobbning. Lagen omfattar all verksamhet som regleras av skollagen – förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grund- och gymnasieskolan samt kommunernas vuxenutbildning.

Redan idag förekommer det rättsprocesser kring kränkningar i skolan, men med denna lag tydliggörs huvudmännens ansvar för diskriminering och andra former av kränkningar. Lagen innebär även att kravet på aktiva åtgärder mot mobbning och den typen av kränkande behandling skärps samtidigt som alla verksamheter omfattas av regler om förbud mot diskriminering. Lagen träder i kraft den 1 april 2006.

Det förebyggande arbetet förstärks genom att förbuden mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever i skolan kombineras med regler om att samtliga verksamheter, med såväl

kommunal som enskild huvudman, måste bedriva ett målinriktat arbete och upprätta planer för likabehandling. Likabehandlingsplanen har till främsta syfte att förebygga och motverka alla former av trakasserier och annan kränkande behandling. I planen ska därför planerade åtgärder ingå. Uppföljning och utvärdering av åtgärderna ska redovisas i den årliga kvalitetsredovisningen.

Jag är övertygad om att inflytande och delaktighet lägger en god grund för respekt och ansvarstagande. Det är därför viktigt att barn, elever och föräldrar är delaktiga i arbetet med att ta fram likabehandlingsplanen. Delaktighet ger dessutom kunskap om vad den nya lagen innebär och om likabehandlingsplanens funktion i verksamheten. I detta sammanhang vill jag betona vikten av att elever och föräldrar informeras om innehållet i den nya lagen.

Lagen ger barn och elever förbättrade möjligheter till skadestånd för såväl diskriminering som annan kränkande behandling. Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) Handikappombudsmannen (HO) och ett särskilt "barn- och elevombud för likabehandling" inom Statens skolverk ska inom sina respektive ansvarsområden se till att lagen följs. Det är väldigt viktigt att barn och elever som har blivit diskriminerade och kränkta på annat sätt får det stöd och den hjälp de behöver. Diskrimineringsombudsmännen och det nya Barn- och elevombudet får därför enligt lagen rätt att som ombud föra ett barns och en elevs talan i domstol i en skadeståndstvist.

Trygghet och studiero är grundförutsättningar för barnens utveckling och lärande. Alla barn och elever ska med tillförsikt och glad förväntan kunna gå till en skola som ska präglas av trygghet, respekt och ansvarstagande. Detta möjliggörs med lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

Ibrahim Baylan
Skolminister

Varför en lag om förbud mot kränkande behandling?

Varje form av kränkande behandling mellan barn, mellan ungdomar, mellan vuxna och mellan vuxna, barn och ungdomar är otillåten och i strid mot de grundläggande värden som ska präglade verksamheterna.

Många undersökningar visar att kränkningar förekommer. De flesta kränkningar utförs av elever gentemot andra elever. Verbala kränkningar av etnisk och sexuell karaktär är vanliga. Många undersökningar visar att elever även blir kränkta av lärare och annan personal på skolan.

Genom de internationella överenskommelserna om mänskliga rättigheter har Sverige åtagit sig att fullfölja olika åtaganden som syftar till likabehandling och skydd mot diskriminering. Den värdegrund som gäller för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, grund- och gymnasieskolan samt kommunernas vuxenutbildning uttrycker de demokratiska värdena och respekten för alla människors lika värde som Förenta nationernas konventioner om mänskliga rättigheter grundas på.

Ett starkt och effektivt skydd mot diskriminering och annan kränkande behandling har saknats för barn och elever. Därför föreslår regeringen i propositionen *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever* (prop. 2005/06:38) att en lag som ska främja likabehandling och motverka diskriminering och annan kränkande behandling träder i kraft den 1 april 2006.

Ingen flicka eller pojke ska behöva gå till sin förskola eller skola och riskera att bli utsatt för diskriminering och annan kränkande behandling. I en likvärdig verksamhet för alla respekteras barns, ungas och vuxnas rättigheter fullt ut.

Vad omfattar lagen?

Alla kränkningar är inte diskriminering men all kränkande behandling måste förhindras. Inget barn och ingen elev ska ställas utan ett säkert, tydligt och aktivt skydd. Lagens syftar till att värna och främja allas lika värde och allas rätt att bli behandlade som individer på lika villkor.

Ingen flicka eller pojke ska behöva gå till sin förskola eller skola och riskera att bli utsatt för diskriminering och annan kränkande behandling.

Lagen gäller förbud mot diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. Även annan kränkande behandling, utan dessa diskrimineringsgrunder, såsom mobbning omfattas av förslaget.

Lagen omfattar förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, förskoleklassen grund- och gymnasieskolan, särskolan, specialsolan, sameskolan samt kommunernas vuxenutbildning.

All verksamhet som omfattas av nuvarande skollag (1985:1100) ingår således.

Vad innehåller lagen?

Med den nya lagen kommer bland annat "annan kränkande behandling" att införas som ett nytt begrepp. Därmed omfattas alla former av kränkande behandling av lagen. Det är en av de många förändringar som den nya lagen innebär för barn och elever i skolan.

Lagen innehåller:

- **Förbud mot diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder.**

Direkt diskriminering:

Ett barn eller en elev får inte missgynnas genom särbehandling på grund av någon av de fem diskrimineringsgrunder som lagen omfattar, dvs. kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder.

Indirekt diskriminering:

Ett barn eller en elev får inte missgynnas genom att till synes neutrala ordningsregler etc. tillämpas så att de får en diskriminerande effekt i praktiken.

Instruktioner att diskriminera:

Ledningen för en verksamhet får inte ge order eller instruera om att någon ska diskrimineras.

Trakasserier:

Personalen i verksamheten får inte bete sig på ett kränkande sätt gentemot ett barn eller en elev. Trakasserier är diskriminering och trakasserier blir det om kränkningarna har samband med någon av de fem diskrimineringsgrunderna.

- **Förbud mot annan kränkande behandling som t.ex. mobbning.**

Trakasserier är ett vedertaget begrepp i diskriminerings-sammanhang och kopplad till diskrimineringsgrunderna. För att täcka in alla former av kränkningar införs därför även ett förbud mot "annan kränkande behandling". Förbudet gäller uppträdanden gentemot barn och elever från ansvariga inom verksamheten, men inte befogade tillrättavisningar som har till syfte

att upprätthålla ordning och en god miljö för barn och elever. Det flesta handlingar och beteenden som ryms inom begreppet "annan kränkande behandling", t.ex. misshandel, ofredande och olaga hot, är brottsliga gärningar även om de begås av underåriga. Vissa beteenden kan för ett barn eller en elev uppfattas som mycket kränkande utan att det skulle kunna leda till en fällande dom i ett brottmål. Därför går det inte att avgränsa den kategori handlingar som avses med "annan kränkande behandling" till enbart brottsliga handlingar.

Det är barnet eller eleven som avgör om beteendet eller handlingen är önskat eller kränkande.

- **Förbud mot repressalier**

Förbudet gäller bestraffningar av ett barn eller en elev som anmält någon ansvarig person för kränkande behandling eller medverkat i en utredning som gäller överträdelser av lagen.

Vad är nytt?

- Alla former av kränkande behandling omfattas av lagen.
- Annan kränkande behandling införs som nytt begrepp.
- Ett Barn- och elevombud för likabehandling inrättas.
- Bestämmelser om ett aktivt målinriktat arbete.
- Krav på en likabehandlingsplan.
- Skyldighet att utreda kränkningar.
- Lättare att få skadestånd för trakasserier och annan kränkande behandling mellan barn och elever.

Vilka skyldigheter medför lagen för verksamheterna?

Lagen innebär att kravet på aktiva åtgärder mot mobbning och den typen av kränkande behandling skärps samtidigt som alla verksamheter får regler om förbud mot diskriminering. Genom dessa regler förstärks och förtydligas verksamheternas värdegrundsuppdrag.

De aktiva åtgärderna kompletterar lagens förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling. Huvudmannen för verksamheten ska se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att främja barnens och elevernas lika rättigheter och förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling i verksamheten.

Huvudmännen ska se till att det för varje enskild verksamhet finns en likabehandlingsplan.

- **Krav på likabehandlingsplan**

I varje förskola och skola ska huvudmännen se till att det finns en likabehandlingsplan för varje enskild verksamhet. Likabehandlingsplanens främsta syfte är att främja likabehandling, att förebygga samt motverka trakasserier och annan kränkande behandling. I planen ska planerade åtgärder redovisas. Den ska ses över och följas upp varje år. Planen ska fungera som ett "levande" dokument genom att vara åtgärdsinriktad och ständigt hållas aktuell. Varje verksamhet har frihet att utforma likabehandlingsplanen utifrån sina behov.

De planer och andra dokument som redan finns i verksamheten och som har till syfte att motverka olika former av kränkningar har ofta fått olika namn beroen-

de på verksamheternas karaktär. Om dessa dokument uppfyller lagens krav på vad en likabehandlingsplan ska innehålla och syfta till behöver dessa dokument inte göras om. Det viktiga i sammanhanget är dokumentens innehåll och funktion som förebyggande instrument och att den omfattar såväl diskriminering som annan kränkande behandling.

Uppföljning och utvärdering av åtgärderna ska ske i den skriftliga kvalitetsredovisningen som sammanställs årligen.

En verksamhet med bristande delaktighet för eleverna löper större risk att utlösa kränkande beteenden än den verksamhet som präglas av ömsesidig respekt och möjligheter till inflytande. Det är därför angeläget att barnen och eleverna engageras och deltar i arbetet med att ta fram, följa upp och se över verksamhetens likabehandlingsplan.

Det är mycket viktigt att eleverna och föräldrarna får information om vad som gäller för att kunna påverka och bli delaktiga i arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling.

- **Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och annan kränkande behandling**

När ett barn eller en elev påtalar att hon eller han har blivit utsatt för trakasserier och annan kränkande behandling ska huvudmannen (eller den som huvudmannen bestämmer) utreda och förhindra fortsatt kränkning. Detta gäller även kränkningar mellan barn och elever.

Skyldigheten att utreda ett påtalat förhållande och att verka för att kränkningarna förhindras i fortsättningen gäller dels anmälan från det barn eller elev som blivit kränkt, dels om förhållandet kommit fram på annat sätt. Utredningen av händelsen ska ske så snabbt som möjligt.

Vilka ser till att lagen följs?

Statens skolverk får ett särskilt ansvar för den nya lagen. Där inrättas ett Barn- och elevombud för likabehandling. Även de fyra diskrimineringsombudsmännen ska se till att lagen följs inom respektive ansvarsområden.

Det är naturligt för många barn, elever och föräldrar att vända sig till Statens skolverk i frågor som rör annan kränkande behandling såsom mobbning. Därmed har Skolverket ett särskilt ansvar. Därför inrättas en ny funktion som ska kallas Barn- och elevombudet för likabehandling inom Skolverket. Barn- och elevombudet ska informera om lagen, ge råd beträffande lagens tillämpning och hjälpa ett barn och en elev tillrätta så att hon eller han kommer till rätt ombudsman i fall ombudet inte själv ska ha hand om ärendet.

Det är Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) Handikappombudsmannen (HO) och Statens skolverks Barn- och elevombud som ska se till att lagen följs. Ombudsmännen och Barn- och elevombudet får också rätt att föra skadeståndstalan för ett barn eller en elev.

Vad händer om verksamheterna inte följer lagen?

Genom lagen får barn och elever förbättrade möjligheter till skadestånd för såväl diskriminering som annan kränkande behandling.

Huvudmannen för verksamheten blir skadeståndsskyldig om någon person som omfattas av huvudmannens skadeståndsansvar har åsidosatt skyldigheten :

- att upprätta en likabehandlingsplan,
- att vidta åtgärder för att förhindra och förebygga trakasserier och annan kränkande behandling,
- att utreda och vidta alla åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta trakasserier, eller
- åsidosatt förbuden mot direkt och indirekt diskriminering av ett barn eller en elev,
- trakasserat ett barn eller en elev,
- instruerat någon person att diskriminera ett barn eller en elev,
- utsatt ett barn eller en elev för annan kränkande behandling, eller
- utsatt barn och elever för repressalier.

Om huvudmannen inte kan visa att man följt lagens bestämmelser blir huvudmannen skyldig att betala skadestånd för kränkning till ett barn eller en elev. Huvudmannens ansvar omfattar, förutom egna beslut och åtgärder, även anställdas och uppdragstagares handlande. Skadeståndsansvaret gäller enbart barnen och eleverna i, eller de flickor och pojkar som söker till, den egna verksamheten.

När det gäller diskriminering och repressalier utgår skadestånd för den kränkning som detta innebär. Skadestånd i andra fall utgår inte om kränkningen är ringa. Andra skador än kränkningar som ersätts kan vara förstörda kläder och cyklar etc.

Mål om skadestånd enligt den nya lagen ska handläggas i allmän domstol.

Vem ska bevisa att kränkningen ägt rum?

Bevisbördan kommer att delas mellan huvudmanen och den som företräder barnet eller eleven.

Bevisbördan delas med den nya lagen. Delad bevisbörda gäller i två fall:

Den första regeln gäller vid diskriminering och repressalier. Om den som företräder barnet eller eleven visar faktiska omständigheter som ger anledning att anta att diskriminering eller repressalier förekommit, är det huvudmannen som ska motbevisa att något sådant inte förekommit.

Det andra fallet gäller när ett barn eller en elev anser sig utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling av ett annat barn eller en annan elev. Om den som företräder barnet eller eleven kan visa att barnet eller eleven blivit utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling, så ska huvudmannen för verksamheten för att undgå skadeståndsskyldighet visa att alla skäliga åtgärder hade vidtagits för att förebygga eller förhindra behandlingen.

Vilken preskriptionstid gäller?

Det är angeläget att ärenden enligt den nya lagen utreds och behandlas skyndsamt för rättssäkerhetens skull. Tidsfristen inom vilken talan måste väckas får därför inte vara för snäv så att barnet eller eleven riskerar att lida någon rättsförlust.

Två tidsfrister gäller. För direkt diskriminering, indirekt diskriminering och repressalier är preskriptionstiden två år. Men många barn och unga, som utsatts för t.ex. sexuella trakasserier eller annan kränkande behandling såsom mobbning, orkar många gånger inte tala om detta offentligt och heller inte medverka i en process förrän efter flera år. För trakasserier och annan kränkande behandling innehåller lagen till följd av detta inte någon särskild preskriptionsbestämmelse. I dessa fall gäller preskriptionslagen, vilket i allmänhet ger en längre preskriptionstid.

Mer information

Läs mer om den nya lagen i propositionen 2005/06:38 *Trygghet, respekt och ansvar – Förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*. Propositionen kan beställas från Riksdagens tryckeriexpedition, tfn 08-786 58 10 eller fax 08-786 61 76.

Ett faktablad av propositionen finns i svensk, engelsk och lättläst version. Faktabladen kan beställas från Utbildnings- och kulturdepartementet via e-post info.order@educult.ministry.se eller fax 08-723 11 92.

Fler exemplar av denna broschyr kan beställas via e-post rk@strd.se, tfn 08-449 89 50 eller fax 08-449 88 11.

Samtliga publikationer finns också tillgängliga på Utbildnings- och kulturdepartementets webbplats: www.regeringen.se/utbildning.

REGERINGSKANSLIET

**Utbildnings- och
kulturdepartementet**

103 33 Stockholm
www.regeringen.se